

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д-р Тилчо Колев Иванов; пенсионер

Научна специалност: Икономика и управление (Отбрана и сигурност).

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност “Икономика и управление (Икономика на отбраната и сигурността)” в УНСС.

Автор на дисертационния труд: Светлозар Стоянов Лазаров

Тема на дисертационния труд: “Система за защита на обекти от критичната инфраструктура в Република България”

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 1019/08.05.2020 на Зам. ректора по НИД на УНСС.

1. Информация за дисертанта

Дисертантът е обучаван по докторска програма към катедра „Национална и регионална сигурност”, факултет „Икономика на инфраструктурата” на УНСС по *научна специалност* “Икономика и управление (отбрана и сигурност)”, съгласно Заповед на Ректора на УНСС № 559/16.03.2017 с научен ръководител проф. д-р Димитър Панайотов Димитров. Обучението е осъществено в самостоятелна форма на обучение през периода 2017-2020 г. и е завършено в планирания срок.

Докторант Светлозар Лазаров е завършил средно образование през 1993 г. в гр. Горна Оряховица. В периода 1996-2000 год. получава бакалавърска степен по „Противодействие на престъпността и опазване на обществения ред”

във ВИПОНД - МВР. През 2000-2004 става магистър по „Право”, в Югозападен университет „Неофит Рилски“. В периода 1999 -2007 г. и работи в МВР, а във втория период 2013 – 2016 г. е главен секретар на министерството. В периода 2008 – 2013 г. е на работа в ДАНС. През 2017-2018 г. е организационен секретар на ПП „Атака“. В 2018 г. е старши юрист-консулт в Адвокатство дружество „Алианс за правно взаимодействие“, а след 2019 г. до сега старши юрист-консулт в АД „Петрова и Абаджиев“.

Владее английски и руски език.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд.

Представеният за защита дисертационен труд е с обем 175 стр. и съдържа увод, три глави, заключение с общи изводи и препоръки, библиография и две приложения.

Авторът на дисертационния труд аргументира **актуалността** на защитата на критичната инфраструктура (КИ) и критичната енергийна инфраструктура (КЕИ) като основна цел и задача на националната стратегия и политика за сигурност, както и нейната значимост за гарантиране на непрекъсваемост на енергийната система на страната. Приема за обект на изследване КЕИ на страната, а за предмет – защитата на нейните обекти. Посочва като потенциален **проблем** - уязвимостта на обектите и необходимостта за справяне с редица обективни и субективни заплахи и рискове.

Поставя за предизвикателна **цел** на изследването, на база на анализа „...на съществуващите нормативни и организационни специфики на сигурността, да се обоснове и разработи концептуален модел за защита на обектите от КЕИ на Р. България“. Декомпозира целта и поставя за изпълнение пет **задачи**, вкл.: определяне на теоретико-методологическа рамка на изследването; анализ на понятията КИ и КЕИ; изследване на основните параметри на КЕИ; проучване на свързаната нормативна база и разработка на концептуален модел за защита на обекти от КЕИ.

Поставя две **ограничения** – изключва период на изследване преди 2005 г. и АЕЦ поради спецификата на този обект.

Лансира **тезата**, че „КЕИ на Р. България е постоянно изложена на различни по вид и интензитет заплахи, което предполага прилагане на концептуален модел за защита и повишаване сигурността на нейните обекти“.

Определя **методологията** на изследването като основана на системен подход, вкл. анализ и синтез. Посочва набор от специфични частни методологии, модели и методи: за оценка на уязвимостта; на заплахите и риска; за оценка на взаимната секторна зависимост и последиците от прекъсване на електроснабдяването; за анализ „разходи-ползи“. Подчертава значението на използвания експертно-аналитичен метод и проучването на литературни източници по темата.

Адресира резултатите от изследването към широк кръг от заинтересовани страни за внедряването на концептуален модел на защита, вкл. ДАНС, МВР, МО, МИ, както и други административни и бизнес организации.

Първата глава от изследването има понятиен и теоретико-методологически характер. Разглежда КИЕ като фактор за сигурност. Изяснява понятията национална, икономическа, социална, екологична и енергийна сигурност, предизвикателство, риск, опасност и заплаха. Привежда и коментира националните концептуални и нормативни определения за тези понятия. Представя съществуващите схващания и определения за КИ и КЕИ. Анализира актуалните проблеми на управлението на КЕИ на страната.

Втората глава анализира елементите на КЕИ на страната и нейната уязвимост, устойчивост и сигурност. Анализира чуждия нормативен опит и критериите за защитата на КИ в САЩ и ЕС, както и на политиката на отделни страни от съюза за обектите от КИ. Проучва нормативните условия за обектите в Германия, Франция, Нидерландия, Финландия, Полша, Румъния, Унгария, Словакия и Чехия. Характеризира елементите на КЕИ в страната, техните междусистемни връзки и търговските дружества – оператори или собственици.

Оценява тяхната уязвимост, устойчивост и потенциалните възможности за възникване на кризи. Анализира възможностите за управление на риска за обектите от КЕИ, като представя методологията TVRA за обследване на обекти, определяне на заплахите, оценяване на уязвимостта и риска за обектите. Фокусира се върху мониторинга на рисковете, приложимите модели за оценка на уязвимостта, метода „разходи-ползи“ и Анализ на чувствителността.

Трета глава представя концептуален модел на системата за защита на обекти от КЕИ в страната. Специфицира елементите на модела. Разграничава три нива на системата за защита. Идентифицира ключовите проблеми на съществуващата защита. Очертава трудностите при моделиране на защитата. Разграничава два варианта на моделите за защита – йерархичен и мрежови. Препоръчва изграждане на Интегрирана система за сигурност на КЕИ и нейните обекти. Дефинира Единни изисквания към ръководителите по сигурността на КЕИ и тяхното обучение. Предлага примерен алгоритъм за приложение на концептуалния модел.

Заклучението, общите изводи и препоръките обобщават направените предложения за изграждане на Интегрирана система за сигурност на КЕИ.

Двете приложения представят: 1/ Основните нормативни актове за КЕИ и списък на нейните обекти и 2/ Избрани стандарти за Управление на риска, както и приложението на основни методи.

Списъкът на използваната литература включва 102 източника, от които 3 международни и 9 национални актове, 13 публикации на латиница и 4 от Интернет. Както броят на източниците, така и тяхната тематика показва добро познаване на основни публикации по проблема в страната и чужбина.

Дисертационния труд притежава изследователски структурни и съдържателни елементи и качества, с които обосновано аргументира изследователската теза.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

От разглеждането на КЕИ като фактор за сигурност авторът приема широкото разбиране за национална сигурност. Дефинира понятията за икономическа, енергийна и социална сигурност. Подчертава значимостта на КЕИ и необходимия синхрон на политиките за енергийна ефективност, опазване на околната среда и прилагането на европейското и национално законодателство при политиката и стратегията за енергийна сигурност

От анализа на елементите на КЕИ на страната и нейната уязвимост, устойчивост и сигурност авторът определя приоритети за две – енергетика и транспорт от всичко 8-9 европейски области. Подчертава значимостта на анализа на уязвимостта и устойчивостта на обектите. Приема, че цикълът на защита трябва да е аналогичен на управление на риска. Предлага по-широко използване на метода „ефекти-разходи“.

По отношение на концептуалния модел на система за защита предлага внедряване на единен модел, включващ елементи и политики за сигурност, управлявани от интегрирана система за защита. Подчертава необходимостта от анализ на стратегическите документи, засягащи защитата на обектите. Авторът лансира нов курс за обучение на служители по сигурността, интегриращ знания по енергетика, сигурност, икономика, право и управление. Предлага нов алгоритъм за приложение на концептуалния модел с два раздела: 1/Експертно идентифициране на основните допускания за сигурността и 2/Определяне и прилагане на решения за сигурността.

Като цяло научният труд е посветен на изследването на актуален, комплексен, значим и сложен обществен-икономически проблем. Засяга важни теоретични, методически и практико-приложни въпроси, свързани с оценяването и възможностите за изграждане на система за защита на КЕИ обекти на страната. Демонстрира компетентност, задълбоченост, добросъвестност и добра информационна осигуреност на изследването. Постига целите и задачите на изследването.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Научните приноси от дисертационния труд с свеждат до:

- Разработен Концептуален модел за осигуряване на сигурност на обекти от КЕИ в страната.
- Предложени за внедряване са единни изисквания за заемане на длъжността „Ръководител на сигурността“ в обект от КЕИ.
- Обобщение и допълване на основните характеристики и компоненти на КИ.
- Разработен и предложен е курс за начално и текущо обучение по управление на сигурността на обекти от КЕИ.
- Натрупани и систематизирани са знания за възможностите за подобряване на сигурността на обекти от КЕИ в страната, приложими за обучение на ангажираните кадри по сигурността.

Тези приноси отразяват реални постижения на труда. От тези приноси най-високо оценявам аргументацията и детайлизацията на условията за разработване на методология за управление на сигурността на КЕИ в страната. Извън това приемам, че приносен резултат е и структурирането на ограниченията, възможностите и мерките за подобряване на нейното управление, както и на идеята за изграждане на Интегрирана система за сигурност на обекта от КЕИ.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

По дисертационния труд са направени четири публикации на български език. Първата от тях е публикувана в сборник от доклади На ВА „Г. С. Раковски“ от 2017 г. на тема „Анализ на уязвимостта при защита от терористични атаки на обекти от електроенергийната КИ“. Втората е доклад от Девета научна конференция за студенти и докторанти на тема „Сигурност на обектите от КИ“, публикуван в списание „Инфраструктура & Комуникации“ на УНСС през 2018 г. Третата е статия в същото списание на тема „Трудности при

създаването на концептуален модел на системата за защита на обектите от КЕИ на Р. България“ през 2020 г. Четвъртата статия на тема „Защитата на КЕИ“ – ядро на политиката и системата за енергийна сигурност“, е публикувана в Списание „Национална сигурност“, бр. 2, 2020 г.

Тези публикации представят възлови моменти от дисертационния труд. Достатъчно пълно представят резултатите от изследването пред обществото.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът отразява адекватно обхвата на изследването.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Едновременно с позитивните страни дисертационният труд има недостатъци или пропуски, които се свеждат до:

- Необходимо деклариране на основния проблем на изследването в увода на труда, което авторът прави в трета глава като посочва девет проблема, свързани с моделирането, програмирането и бюджетирането, одита, интеграцията, кадровия подбор, административната подкрепа, дефицит на експерти консерватизма и прозрачността на оценката и контрола.

- Необходимост от разчет и аргументиране на операционните разходи и тяхната възвръщаемост при внедряване на Концептуалния модел и Интегрирана система за сигурност и обучение за нея в обектите от КЕИ.

- По-конкретно адресиране на резултатите от изследването.

Направените забележки не намаляват положителната оценка за съдържателния характер на докторския труд. Те имат смисъл основно като препоръки към бъдещата творческа работа на кандидата. Препоръчвам използването на труда при обучение на студенти по „Икономика на отбраната и сигурността“ и „Икономика на енергетиката“.

8. Заключение

Представеният за защита докторски труд има характер на завършено и научно изследване. С него авторът демонстрира способност да предлага решения на сложни проблемни въпроси на политиката за сигурност на обектите от КЕИ в страната. Получените резултати от дисертационния труд отговарят на изискванията на Закона и Правилника за развитие на академичния състав в Република България, както и на специфичните изисквания на УНСС за докторски трудове.

Предлагам на Уважаемото научно жури на УНСС да даде образователната и научна степен „доктор” по научна специалност “Икономика и управление (Икономика на отбраната и сигурността)” на Светлозар Стоянов Лазаров.

София, 25 май 2020 г.

Рецензент:

/ Проф. д-р Т. Иванов/